

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Lestyán Sándor*

Cím: *150 éves Pest utcai világitása*

Forrás: *Újság*

Nzp.
(Hely)

1939 I. 1.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

665(09)

Hely

Idő

"1789/1939"

Személy

LESTYÁN SÁNDOR RIPIORTJA:

16 150 éves Pest utcai világitása

1

Az új esztendőben nevezetes születésnapot ünnepel a főváros, százötven éve lesz, hogy a bécsi udvar engedélyezte Pest utcai világitását, Budán akkor már tizenkét esztendeje pislogtak az utcai lámpák, összeragyogtak a csillagokkal és a sápadt holdvilággal kacérkodtak, de a Duna tulsó partján épült testvérváros éjszakáira csak a csillagos ég borult és a hold ezüstözte be a templomtornyokon a keresztet. Az 1700-as évek elején Pest városa még olyan szegény volt, hogy *öt szál faggyugyertya árát sem tudta megfizetni egy kereskedőnek, akit (hiteles írás tanúsága szerint) arra kért, hogy legyen egy kis türelemmel, várjon a pénzére. A közvilágítás kérdését pedig a tekintetes tanács egyszerűen úgy oldotta meg, hogy rendeletet adott ki, melyben a polgároknak megtiltja az esti harangszó elhangzása után az utcán való kószálást. Ha lélek sincs az utcán, nincs szükség utcai világitásra s ezzel — úgy vélték — eleget tettek a közbiz-*

tonsági érdekeknek. Aki a tilalom ellenére kimerészkedett, azt a sötétben nyugodtan fejbeverhették a latrok és az utonállók, ám tanuljanak a maguk kárára! Nyolcvan esztendőnek kellett leperegni Pest történetében az első „zárendelet” után, amíg komolyan kezdtek foglalkozni a közvilágítás ügyével. Nem jóakaraton, nem felvilágosultságon mult, hogy ilyen sokáig huzódott, hanem — anyagiakon. A kérdés mindig az volt: miből fizessék az utcai világitást, amikor üres a város kasszája? Sajnos, a kultúra nem jegyezte fel az utókor számára annak az érdekes városi finánczeseninek a nevét, aki végül is kísütötte, hogy a Pestre behozott borra fogyasztási adót kell kivetni, abból fedezzék a világitás költségeit. (Bizonyára arra gondolt, hogy az éjszaka elsősorban a borkedvelő, borfogyasztó embereké! Ki más ödönghetett akkoriban a sötétség beállta után a pesti utcákon, mint a duhajok és a részegeskedők?) Igen ám, csak hogy a borfogyasztási adó, illetve a borvám meghatározása a nemes vármegyétől függött! Átiratok jöttek-mentek hát mindaddig, amíg 1788-ban a vármegye megengette, hogy Pest városa minden eladott akó

bor után 3 krajcárt szedhessen a világitási alap javára. Mikor ez is megvolt, kiderült, hogy a borvám nem lesz elég a pesti utcák kivilágítására. (Ugy látszik, mégse volt olyan sok borívó polgára a városnak!) Kifundálta hát a tanács, hogy az ingatlanokat hat osztályba (a külvárosban öt osztályba) sorozza s minél magasabb osztályba tartozik egy-egy ingatlantulajdonos, az adókulcs annál többet présel ki belőle közvilágításra. Ezt a tervet viszont a budai kamara elé kellett terjeszteni, mely továbbította a bécsi udvarhoz. Az Újév a terv jóváhagyásának 150 éves fordulója s Szilveszter éjszakája az első pesti utcai lámpák szelid fényének százötvenedik születésnapja.

3

A bécsi udvar feltételeket szabott Pest szabad királyi város közvilágításának engedélyezéséhez. A lámpákat 20 ölnyi távolságra kell felállítani egymástól. A lámpák felállítási költségei nem a városi kasszából fizetendők, hanem a *váci kapun túl lévő területből kiharított házhelyek után befolyó pénzekből.* A világitási költségeket viszont a városi kassa fedezi, az ingatlantulajdonosok felterjesztett megadózatásából. Egy első osztályba sorozott belvárosi háztulajdonos ingatlanának minden négyszögöle után 3 krajcárt köteles fizetni a célra, a hatodik osztályba sorozott csak félkrajcárt. A külvárosi elsőosztályba háztulajdonos négyszögölenként 3 krajcárt fizet, ugyanott a legalacsonyabb osztályba sorozott pedig negyedikrajcárt. 1677 hált 150 évvel ezelőtt a pesti bel- és külváros

ban, valamivel több, mint háromszázezer négyszögölnyi területen. A költségvetés ennek alapján 3796 forint és 81 dénárt állapított meg az utcai világitás fedezésére. Ófelsége rendelete azt is meghatározta, hogy egy utcai lámpa felállítása 7 forint 40 krajcár. A felszerelés és a világitás megkezdésének határnapja pedig az év (1789) utolsó napja.

Amikor a város az engedélyt megkapta, már el volt határozva, hogy a lámpák elkészítésével és felállításával a pesti bádogoscéhet bizza meg. Megkötötték a szerződést is, 300 lámpára. A mintadarabra ráütötték a város pecsétjét s kikötötték, hogy a 7 forint 40 krajcáros árért egy pótégőt is kell készíteni. A bádogoscéh opciót kapott a további szállításokra, viszont, ha nem készül el idejében a 300 darab, vagy nem lesz megfelelő, akkor a városnak jogában áll a mesterek kárára és költségére másokkal elkészíteni.

Megkötötte a város a szerződést Lechner Ferenc bécsi polgárral is, arra vonatkozólag, hogy a 300 lámpát olajjal ellássa és rendben tarlisa. Lechner Ferenc ezirányú tevékenysége ki volt próbálva Bécs városában. Ott is ő kezelte az utcai közvilágítást. Tíz évre kötött szerződést a város Lechner Ferencel. Ugyanugykell ellátania Pest közvilágítását, mint a császárvárosét. A világitás éjfélig kötelező. „A farsangi időszak alatt és a rendőrség helyisége előtt éjjel után is égetni tartozik a lámpákat.”

Megindult hát a munka. Pest polgárai pekebben, emellett föl járkaítak, amikor láták, hogy az első oszlopokat már beágyazták a földbe. Nem kell szegyenkezniök Buda előtt!

Lesz közvilágítás! Igaz, hogy a lakosság zsebére megy, de a fejlődés, a haladás érdekében áldozatot kell hozni...

2

A bádogoscéh érdemes mesterei kitétek magukért. A 7 forint 40 krajcárból nem sok haszon maradt, igaz, nem is futotta valami díszes, különös utcai lámpára. Egyenes karón állt a háromsarkos, üvegablakos lámpatest s bádogból készült az üvegszekrénybe zárt kanóc-mécses is. A kanóc feje *repceolajból* csucsozott ki, repceolaj világította 150 évvel ezelőtt a pesti utcákat az éjszakában. Halvány volt a lángja, sok volt a füstje s az illata se volt valami kellemes. De a lámpák magasan álltak, akár a fakaró tetejére, akár *falra, közkutra* erősítették fel azokat a bádogsmesterek legényei és tanoncai. Nagy élmény, komoly szenzáció volt, amikor a háromszáz repceolaj-mécses egyszerre kigyult és a sötét pesti utcákat „beragyogta”, kivilágította. A magyar hazában akkor még csak *Buda és Pozsony* dicsekedhetett utcai közvilágítással. Korszakos vívmányt jelentett Pest életében a 300 bádoglámpa. Szinte eltörpült mellette a másik vívmány, mely ugyancsak a városiasodás, a kultúra és a haladás céljait szolgálta, hogy tudniillik *a városi tanács ugyanakkor eltiltotta a juhok legeltetését a város belsejében*. Az utolsó juhnyájukat telepítették ki éppen szigorú rendelettel a kapukon tulra, amikor a kapukon belül 300 repceolajmécses gyulladt ki. És ettől kezdve nemcsak 12 éjjeli ór, hanem 300 utcai lámpa is őrizte Pest közbiztonságát. A polgár nyugodtan aludhatott, immár semmi nem zavarta álmát, hacsak az nem, hogy az egykori feljegyzések szerint abban az időben nagy volt a drágaság, különösen ruházati cikkekben és *II. József*, a kalaposkirály olyan rendeleteket hozott az ország elnémetesítése érdekében, melyeket aztán *kialvó lelkében felébredt lelkiismerete egy tollvonással megsemmisített*.

4

Tizenhárom évvel később már 707 utcai lámpa világított a pesti éjszakában. Tizenöt évre rá 860 a laternák száma és ezeket egy káplár vezetésével 12 lámpagyújtó gondozza. Több mint nyolcvan esztendeig égett repceolaj a pesti és budai lámpákban. 1856 karácsonyán kezdődött a Belvárosban a gázvilágítás és *ötven évre rá megjelentek az első utcai villamos iolámpák!* Pest-budai polgár, aki az új esztendőben a tündérfényes fővárosi éjszakát csodálad, gondolj erre a születésnapra. Százötven évvel ezelőtt gyulladt ki a pesti utcán az első fény. Igaz, azóta fényesebb a pesti utca, csak a lelkek áhitozzák továbbra is a több világosságot!

— Egy finn család — dicsekszik — június vége óta itt él. — Magyarul tanulnak. Apa, anya és két husz év körüli leánykájuk. Az egyik lány a napokban Debrecenbe utazott nyári egyetemre.

Sétahajó, tánc, zene

Az esti Dunakorzó szinte idegenforgalmi látványosság. Nappal a vendégek a strandokon enyhítik a középeurópai hőhullám égető lángjait. A margitszigeti fürdők — a sportuszoda majdhogynem ugyanolyan népszerűségben, mint a Palatinus-strand — tarkállanak a külföldi vendégektől. Az amerikaiak, angolok, svédek — tapasztalat szerint — kedvelik a Gellért hullámot és a pezsgőfürdőt. A legtöbb német szót viszont a szigeten hallani. A hőséges napokban kevés a várostjáró idegen. És ezt meg is értjük mi, harmincöt fokos napok lázától gyötört hazaiak. De este, amikor mégiscsak huszonnégy fok körülire száll alá a higany, föléled vendégeink hangulata. Mire Budáról fényáradatát küldi a Duna pesti frontjára a királyi vár smaragdszínű kupolája, a Mátyás-templom karsu tornya, az ősi Halászbástya s a part mélységéből a vizivárosi templom okkersárga tornyai, almazöld kupoláikkal, tuloldalról a Citadella, Szent Gellért szobra és mélyen a Duna alsó területéről a haditengerészek emlékművének pislákoló tornya — már idegen beszédől hängosak az éttermek virágos terraszai.

A Dunán kúrtszó harsan. Jön a bécsi hajó. Podgyászokkal érkeznek külföldiek, magyar szót alig hallani. Jön egy kínai házaspár. Távolkelet ugylátszik megkedvelt bennünket. A kínai ur időses, kövérkés, angol uri viseletben, könnyü sportruhában, ám a hölgy habfehérben, nyakig zárt, inkább csavart vállkendős, földig érő tunikában, dióbarna és

mosolygó, zárt ruhája kétoldalt térden felül kacérol fölhasítva. Viszont formás lábai vannak kacérol felhasítva.

Svéd hölgyek is jönnek — férfinadrágban. Angolok — csodálkozó elragadtatással az arcukon.

Akik már itt vannak, vidáman hallgatják a cigányzenét.

A Dunapalota tétoterraszán tánc folyik. Estélyiruhás angol nők táncolnak, komoly szmokingba öltözött — és nem fehér nyári

szmokingos — urakkal. Az angol férfiak nem tréfálnak etikett dolgában. A fagyalt jó drága, kétpengőnegyven s melléje az ember még el is pirul, kigombolt ingében a szmokingos angolok láttára. A dzessz kitűnő, szakértői, az angol vendégek, jól érzik mel-

lette magukat. Egy virágos ruhás kislány, szöke miss, tekintget csak le, a földszinti terrasz felé.

— Dzigen... Dzigen...

Kőcze Antalt kívánja hallani. Mamája és lovagja társaságában nemsokára le is mennek. A fagyaltot aranygombos frakkjában juttatja utánuk a nyulánk pincér.

— Ideadják kérem a cigányzenét! — mondja, amikor mellettem jön le — oda vannak egészen...

Éjszakai kirándulás

A szálló előtt autokárba ülnek be valami huszan. Éjszakai körkocsikázás a Citadellához, Halászbástyára, Jánoshegyre. A hölgyek izgatottan csevegnek, amikor a vezető mutat az Erzsébet-kilátó fénybeborult tornyára. Franciák valamennyien.

A Vigadó-tér alatt a rakparton, ahol a Zsófia-sétahajó állomásozik, tolongás jelzi, hogy a tizórai utolsó járat is zsufolt lesz. A fedélzetről muzsika hangjai szűrődnek. A lárma kicsit vásári. A Beszkárt még mindig itt dübörögteti 16-os és 8-as járatait, a kávéházak ablakfülkéinél zongorák, a térsarki

kávéház terraszán dzsessz-muzsika, a kioszk-
ból Farkas Jenő fekete képe mosolyog hege-
dűje mögül, odébb Pertis Jenő kedveskedik
bécsi valcerekkel német hallgatóinak — de ez
igy nagyváros, az élet zaja. Sokan fizetnek a
terraszokon és sietnek a *Zsófia* dunai sétá-
jára. Egy pengő ötven fillér a hajót s ezért
még táncolni is lehet. Két szemüveges, estélyi-
ruhás angol lady siet a tömegben, pipás,
szmokingos, rózsásrapirult arcu uttal, kár-
öltve. Fiatal és nagyon magas svéd férfiak
térképet tanulmányoznak a lámpafénynél,
aztán elindulnak gyalogosan a Lánchíd felé.
Tanulmányozzák Budát.

A tér egyik fája mögött, fénylő szemü,
rosszruhás anya áll, karján négy-öthónapos
forma, alvó fiugyerekkkel. Nem koldul, mert
a rendőr könnyen elcsipheti. Rendőr mindig
sétál a kórzón. Hát ugy tesz az asszony,
mintha maga is nézné az élet fényét, vagy
talán éppen a villamosra várna. Elmennek
melette sokan, észre se veszik. Három tagból
álló társaság jön, németül beszélnek. Szőke,
magas férfi, két csinos, magas hölgy között.
Baloldali szomszédnője fehér kosztümös,
szőke, osztrák-németül beszél. A férfi ki-
ejtése a berlini dialektus. Már-már ők is
továbbmennek, amikor a fehér kosztümös
megpillantja a szomoruszemű anyát.

— Áh, bitte ...

Mögéje állva figyelem. Pénztárcáját kapja
elő, keresgél, azután — két pengőt ad az asz-
szonynak.

A fény és árnyék egybefolynak és ha nem
is teljességgel, de kiegészítették ebben a perc-
ben egymást. A német társaság is a *Zsófia*
felé siet s a magyar anya eltűnik a Vigadó-tér
hátában, a kioszk árnyas kerítése mellett.

Korai fekvés!...

Éjfél tájt jön vissza a sétahajó. A cigá-
nyok tányérján ezüstpénzek és sok papír-
bankó. Vendégeink nem hazai viszonylat-
ban nézik a pénzt. A neves primás azt
mondja, az angolok a leggavallérosabbak,
aztán a franciák és a balkániak. Ezt az
előbbi állítását nyomban igazolva láthatom.
Török vendégek távoznak a zenehallgatás-
ból. Két ur piros fezzel, két hölgy, nehéz
ékszerekkel diszes estélyi ruhákban. Husz-
husz pengőt tesznek az urak a tálcára —
s a hölgyek is adnak. Egy-egy pengőt.

A hajóállomás felől hullámzó zaj, amely
egyik bárban halkul el. Többen ide men-
nek be egy utolsó turra, a többség azonban
szállása felé sétál. Holnap is lesz nap, vé-
lekednek. És így is van.

A budai oldal ekkor már fénytelen. Ki-
nek is világítana, ha a vendégek már nyu-
govóra mentek! Pesti embert csak elvéte
látni ilyenkor már. Azt is csak a ráérő
fajtából.

Szabó József